

Український неотомізм Та томістична філософська теології а. Шептицького

Валерій Стеценко, Роман Галуйко¹

Анотація

Розглянуто особливості розвитку томістичної традиції в творчій спадщині представників української греко-католицької філософської та богословської думки пер. пол. XX ст. Проаналізовано специфіку концептуального змісту їх рефлексії в цьому напрямку як оригінального національного феномену. Досліджено особливий внесок у розвиток української томістичної філософії філософської теології видатного релігійного мислителя XX ст. А. Шептицького.

Ключові слова

томізм, неотомізм, українська томістична філософія, А. Шептицький.

Релігійна філософія, репрезентована західноукраїнськими богословами і філософами з греко-католицького середовища у пер. пол. XX ст., – надзвичайно цікаве самотутнє духовне явище, яке привертає увагу багатьох дослідників як у самій Україні, так і за її межами. Як правило, вони вказують на особливо тісний зв'язок богословської й релігійно-філософської думки у концептуальному змісті рефлексії греко-католицьких мислителів згаданого періоду, що було характерним для їх філософської теології². У цей час найбільш авторитетною і знаковою постаттю УГКЦ, її богослов'я та філософської теології

¹ УДК 141.30(477)“19”(092)

² Генік Л. Філософська освіта у Львівській Богословській Академії (1928–1944) / Любов Генік // Історія релігій в Україні: [матеріали VIII Міжнародного круглого столу (Львів, 11–13 травня 1998 року)]. – Львів: Логос, 1998. – С. 59–61; Макух У. Журнал «Богословія» в українській богословській думці XX століття / Уляна Макух // Історія релігій в Україні: [наук. щорічник, 2007 рік]. – Львів: Логос, 2007. – Кн. II. – С. 165–173; Мельничук о. П. Владика Григорій Хомишин, Патріот – місіонар – мученик / П. Мельничук, о. – Рим; Філадельфія, 1979; Музичка І. Початки української богословської науки в двадцятому столітті і Блаженніший Патріарх Йосиф / Іван Музичка. – Рим, 1978; Тиміш Л. Внесок Українського Богословського Наукового Товариства у дослідження церковно-історичних питань (міжвоєнний період) / Лідія Тиміш // Історія релігій в Україні: [наук. щорічник, 2008 рік]. – Львів: Логос, 2008. – Кн. II. – С. 331–337; Янів В. Нарис історії Українського Богословського наукового товариства. В 45-ліття заснування / Володимир Янів // Наукові записки Українського Вільного Університету. – 1969. – Ч. 9–10. – С. 134–225.

стає очільник українських греко-католиків, митрополит Андрей Шептицький (1865–1944 рр.), який відрізнявся не лише особливою особистою харизмою, плідною працею в розбудові Церкви, активною громадсько-політичною діяльністю, а й своїм надзвичайно великим внеском у розвиток української богословської науки та релігійної філософії, духовної культури України в цілому³. Тому цілком логічно, що з поміж інших представників греко-католицької релігійної філософії пер. пол. ХХ ст. творчість саме цього українського релігійного мислителя вимагає особливо ретельного аналізу.

Зокрема, з величезної за обсягом й надзвичайно різноманітної за змістом теологічної спадщини митрополита А. Шептицького вирізняються своїми цікавими релігійно-філософськими ідеями його відомі “Твори (аскетично-моральні)” та “Твори (морально-пасторальні)”, що стали вагомим здобутком української богословсько-філософської думки⁴. Це значною мірою стосується й багатьох інших богословсько-філософських ідей, сформульованих Митрополитом у своїх працях, які вийшли окремими публікаціями або у великій кількості пастирських послань та листів, зібраних у численних збірках його творів⁵.

Вивчення богословської й релігійно-філософської спадщини А. Шептицького вже знайшло, певною мірою, своє місце в науковій літературі⁶. Однак, проблема дослідження

³ Красівський О. За Українську державу і Церкву. Громадська та суспільно-політична діяльність Митрополита Андрея Шептицького в 1918–1923 рр. / О. Красівський. – Львів: Свічадо, 1995; Лаба В. Митрополит Андрей Шептицький. Його життя і заслуги / Василь Лаба. – Люблін: Свічадо, 1990; Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність: [документи і матеріали (1899–1944)]: в 3 т. – Львів: Свічадо, 1995. – Т.1. Церква і церковна єдність; Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність: [документи і матеріали (1899–1944)]: в 3 т. – Львів: Свічадо, 1999. – Т.ІІ. – Кн.2. Церква і суспільне питання; Цегельський Л. Митрополит Андрій Шептицький. Короткий життєпис і огляд церковно-народної діяльності / Л. Цегельський. – Львів: Вид-во Отців Василян “Місіонер”, 1995.

⁴ Шептицький А. Твори (аскетично-моральні) / Андрей Шептицький. – Львів: Свічадо, 1994; Шептицький А. Твори (морально-пасторальні) / Андрей Шептицький. – Львів: Свічадо, 1993.

⁵ Шептицький А. Божа мудрість / Андрей Шептицький. – Львів: Бібльос, 1932; Шептицький А. Божа сійба / Андрей Шептицький. – Жовква: Печатня оо. Василян, 1913; Шептицький А. Пастирські послання 1899–1914 рр. / Андрей Шептицький. – Львів: Артос, 2007. – Т. 1; Шептицький А. Пастирські послання 1918–1939 рр. / Андрей Шептицький. – Львів: Артос, 2009. – Т. 2; Шептицький А. Письма-послання (1939–1944) / Андрей Шептицький. – Львів: Фонд духовного відродження ім. Митрополита Шептицького, 1991; Шептицький А. Твори: пастирські послання до духовенства й вірних Станиславівської єпархії (1899–1904) / Андрей Шептицький. – Львів: Бібльос, 1935.

⁶ Базилевич А. Введення в твори митрополита Андрея Шептицького / А. Базилевич. – Львів: Свічадо, 1993; Бліхар В. С. Філософсько-богословський аспект пізнання у творчій спадщині Андрея Шептицького / В. С. Бліхар // Історія релігій в Україні: [наук. щорічник. 2007 рік]. – Львів: Логос, 2007. – Кн. ІІ. – С. 68–74; Дарморіз О. Питання співвідношення віри і розуму в богословсько-філософській концепції митрополита Андрея Шептицького / Оксана Дарморіз // Історія релігій в Україні: [наук. щорічник. 2009 рік]. – Львів: Логос, 2009. – Кн. ІІ. – С. 64–68; Ленчик В. Визначні постаті Української Церкви: митрополит А. Шептицький і патріарх Й. Сліпий / В. Ленчик. – Львів: Свічадо, 2001; Ліщинська О. Концепція християнського гуманізму в релігійній філософії А. Шептицького / Ольга Ліщинська // Релігієзнавчі студії. – Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – Вип. 2. – С. 32–40; Ліщинська О. Моральна концепція Андрея Шептицького / Ольга

творчості цього видатного українського релігійного мислителя, аналізу її богословського й релігійно-філософського змісту і надалі залишається актуальною.

Звичайно, особистість Андрея Шептицького як богослова і філософа потребує ще більш всебічного, ґрунтовного і системного осмислення, оскільки його богословсько-філософський спадок є дуже вдячним матеріалом для розуміння історико-філософського процесу в Україні, а надто – для розуміння особливостей розвитку української релігійної філософії пер. пол. ХХ ст. Зокрема, метою даної розвідки є дослідження деяких з тих питань, які найбільш виразно засвідчують глибину й оригінальність богословсько-філософського мислення цього видатного діяча та релігійного мислителя УГКЦ, аналіз сформульованих ним філософсько-теологічних концептів, визначення того нового, що вони внесли в історію релігійно-філософської думки України у пер. пол. ХХ ст.

Так, у дослідженні богословсько-філософської думки Андрея Шептицького особливу увагу привертає те, що вона була важливою складовою характерної для провідних мислителів УГКЦ того часу томістичної філософії. Як вказують деякі вітчизняні дослідники, значною мірою це викликалось обставинами еволюції тогочасної західноєвропейської богословської й філософської думки, передусім теології й філософії Римсько-Католицької Церкви, з якими була тісно пов'язана богословська й філософська творчість західноукраїнських греко-католицьких мислителів. Зокрема, відомо як негативно сприйняла офіційна богословська наука (томізм) РКЦ появу на поч. ХХ ст. такої модерністської філософської течії, як аналітична філософія (неопозитивізм), а особливо – виникнення спочатку у середовищі католицьких (під впливом неотомізму), а згодом і протестантських (під впливом екзистенціалізму) теологів релігійного (богословського) модернізму. У свою чергу, боротьба з філософським та богословським раціоналізмом (неопозитивізму та релігійного модернізму в католицизмі), а почасти – і з деякими тенденціями в неотомізмі, відродила схоластичну течію в католицькій теології і томізм знову зайняв провідне місце у богословській науці РКЦ⁷. Зрозуміло, що вказані обставини пошавили інтерес і до релігійно-філософського томізму.

Що ж стосується впливу на українських греко-католицьких мислителів особливо популярної у пер. пол. ХХ ст. філософії неотомізму, то, як підкреслюється в історико-філософській та релігієзнавчій літературі, його популярність серед католицьких теологів і філософів обумовлювалась потребою звернення релігійних мислителів тієї доби до гуманізму у поєднанні з апеляцією до абсолютних вартостей, здатних об'єднати “розділений світ”, надати йому цілісність і гармонію. Не дивно, що неотомізм, який поставив це собі за мету, продовжуючи водночас томістичну традицію примирення розуму і віри, поєднання науки і релігії, став у підсумку одним з найвпливовіших напрямів католицької й загалом західноєвропейської філософії пер. пол. ХХ ст.⁸

Ліщинська // Історія релігій в Україні: [тези повідомлень VII міжнародного круглого столу (Львів, 12–14 травня 1997 року)]. – Львів: Логос, 1997. – С. 112–113.

⁷ Макух У. Журнал “Богословія” в українській богословській думці ХХ століття. – С. 165.

⁸ Ліщинська О. Український неотомізм: особливості, ідеї, представники / Ольга Ліщинська // Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки. – 2001. – Вип. 3. – С. 213; Релігієзнавчий словник / [за ред. проф. А. Колодного і Б. Лобовика]. – К.: Четверта хвиля, 1996. – С. 212–213.

Цілком логічно, що і українська релігійно-філософська думка пер. пол. XX ст., яка була органічною складовою світового філософського процесу, увібрала в себе ідеї неотомізму. Зустрічаємо їх і в концепціях релігійних мислителів УГКЦ. На цьому особливо наголошує у своєму оригінальному дослідженні львівська дослідниця О. Ліщинська⁹. По-суті, її розвідка є чи не єдиною на цей час спробою узагальнюючого розгляду особливостей, ідей та головних представників досить потужної течії в богословсько-філософській думці релігійних мислителів УГКЦ, яка склалась у пер. пол. XX ст. під впливом томістичної традиції. Зокрема, О. Ліщинська визначає цю течію у греко-католицькій теології та філософії (філософській теології), до якої у пер. пол. XX ст. відносить А. Шептицького, Й. Сліпого, Г. Костельника, М. Конрада, а у др. пол. XX ст., крім Й. Сліпого, – також М. Любачівського, С. Мудрого, П. Біланюка, як “український неотомізм”. Як вказує дослідниця, ці українські греко-католицькі релігійні мислителі XX ст., перебуваючи під впливом арістотелівсько-томістичної філософії, висловлюють не лише співзвучні із західноєвропейськими філософами-неотомістами погляди, але й такі оригінальні ідеї, які містять певні концептуальні особливості, що дає змогу тлумачити їхні концепції як особливий вияв неотомізму, дозволяє розглядати цей український неотомізм як оригінальний національний феномен¹⁰.

Поряд з цим, незважаючи на монографічні праці А. Базилевича¹¹, О. Гриніва¹², І. Гриньоха¹³, М. Кашуби та І. Мірчук¹⁴, В. Ленцика¹⁵, І. Музички¹⁶, Ю. Тамаша¹⁷, присвячені дослідженню творчості деяких з вищезгаданих релігійних мислителів, зокрема, і творчості А. Шептицького, проблема розвитку томістичної традиції в українській (греко-католицькій) богословській та релігійно-філософській думці пер. пол. XX ст. залишається ще малодослідженою, потребує більш ґрунтовного, всебічного і системного вивчення. Очевидно, що назріла потреба уточнення як того, до якого напряму філософії слід віднести цю релігійно-філософську творчість західно-українських богословів і філософів, так і персонального внеску у розвиток томістичної традиції такого визначного діяча УГКЦ, як А. Шептицький.

Зокрема, на наш погляд, розвиток томістичної традиції у богословсько-філософській думці цього видатного українського релігійного мислителя швидше заслуговує назви не “український неотомізм”, а – “українська томістична філософія”, через особливо помітний вплив на неї саме традиційної арістотелівсько-томістичної манери філософування (хоча й

⁹ Ліщинська О. Український неотомізм: особливості, ідеї, представники. – С.213–220.

¹⁰ Там само. – С.213–214.

¹¹ Базилевич А. Введення в твори митрополита Андрея Шептицького.

¹² Гринів О. І. Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог / О. І. Гринів. – Львів: Місіонер, 1994.

¹³ Гриньох І. Введення до творів Кардинала Йосифа, Верховного Архієпископа / Іван Гриньох. – Львів: Сучасність, 1988.

¹⁴ Кашуба М. Гавриіл Костельник: філософські погляди / Марія Кашуба, Ірина Мірчук. – Дрогобич: Вимір, 2002.

¹⁵ Ленцик В. Визначні постаті Української Церкви: митрополит А. Шептицький і патріарх Й. Сліпий.

¹⁶ Музичка І. Початки української богословської науки в двадцятому столітті і Блаженніший Патріарх Йосиф.

¹⁷ Тамаш Ю. Гавриіл Костельник медзи доктрину и природу / Ю. Тамаш. – Новий Сад, 1986.

зустрічаються у ній і окремі ідеї неотомізму). Недаремно, зусилля прихильників “універсального українського християнства” у пер. пол. XX ст. очолив саме митрополит Андрей Шептицький, який, як і багато хто з його попередників серед предстоятелів УГКЦ, прагнув до об’єднання християнських конфесій України на основі католицької (тобто, томістичної) теології і філософії¹⁸.

Незаперечним залишається те, що саме томізм і розвиток томістичної традиції, тобто аристотелівсько-томістичної манери (стилю) філософування з властивим йому концептуальним змістом (а не неотомізм як повністю оновлене й модернізоване вчення Томи Аквінського – *автор*), є провідним лейтмотивом у філософуванні А. Шептицького. Власне це, на нашу думку, і дає підставу більш адекватною для його філософування вважати назву “українська томістична філософія”, а не “український неотомізм”.

Аналіз духовної спадщини – релігійно-філософських концепцій А. Шептицького дозволяє виявити найбільш питомі риси та провідні ідеї української томістичної філософії, допомагає вичленувати низку питань, які трактуються у томістичному дусі. Серед них розроблений ще Томою Аквінським класифікаційно-підпорядковуючий метод впорядкування і розміщення окремих знань. Він знайшов свій особливий вияв в універсальності (як і у Аквіната) релігійно-філософського вчення Шептицького. Але найбільш помітною ознакою філософування цього мислителя у томістичному дусі і манері є його особлива увага до гносеології та онтології Томи, зокрема, до сформульованих ним ідеї (принципу) “гармонії віри і розуму” (науки і релігії) та кредо “філософія – служниця богослов’я” (“природна теологія” – філософська теологія як пропедевтика “надприродної теології” – богослов’я), а також – до його обґрунтувань теоцентризму, доказів Бога, положень христології, філософсько-антропологічних (сутність людини і людської душі) та етичних (свобода, щастя особистості) питань, проблеми суспільства і особи тощо. Все це й об’єднується в межах розгляду головної для томізму універсальної богословсько-філософської проблеми “Бог – світ – людина”.

Так, дослідники вказують на важливе значення трьох понять в універсальному богословсько-філософському вченні митрополита А. Шептицького: “Теос, космос, антропос”, які об’єднують теоцентричну світонастанову – Бог як незримий центр світу з уявленнями про сотворений Ним універсум (Всесвіт) і людину як його зримий центр. Завдяки динамічному зв’язку “Теос, космос, антропос”, що є серцевиною його вчення, Митрополит і з’єднує у ньому “нетварне” з “тварним”: трансцендентну, сакральну сферу з природою, Бога з людиною¹⁹.

Водночас дослідники звертають увагу і на доволі помітні національні особливості томістичної філософії греко-католицького мислителя. Для неї, як і загалом для української релігійної філософії, прикметним залишається домінування морально-етичних та антропологічних питань, проблеми людини у світі та суспільстві у зв’язку з особливим акцентом на національних і загальнолюдських гуманістичних вартостях²⁰. Приміром, орієнтуючись у своїй гносеології на томістичну традицію, Андрей

¹⁸ Чубатий М. Митрополит Андрей та його ідея католицької України / М. Чубатий // Патріархат. – 2007. – № 3. – С. 12–14.

¹⁹ Ліщинська О. Концепція християнського гуманізму в релігійній філософії А. Шептицького. – С. 35; Ліщинська О. Український неотомізм: особливості, ідеї, представники. – С. 214.

²⁰ Там само.

Шептицький пріоритетного значення серед внутрішніх орієнтирів особистості надає розуму, знанню, мудрості, пов'язуючи їх з ознаками, притаманними українцям. У своїй праці “Божа мудрість” він особливо вказує на глибоке “поцінування мудрості” як національну прикмету й водночас найважливішу потребу українського народу²¹.

Шляхом християнської інтерпретації гносеології, де головною домінантою стає віра, спрямована на пізнання єдиної (Божественної) Істини, греко-католицький мислитель наводить місток від понять розум, мудрість, наука до віри і релігії²². Вирішується ця проблема співвідношення та зв'язку між ними цілком у томістичній манері, як гармонія віри і розуму, при зверхності першої. Ця ідея гармонії, віри і розуму (що стосується і відповідного витлумачення гармонії релігії та науки – В. С.), відзначають дослідники, є однією з провідних у творчості А. Шептицького²³. Зокрема, для Шептицького, як наголошує дослідник його творчості А. Базилевич, “ідеал науки є по ідеалі святости найвищим ідеалом людства”²⁴. Так само й існуючі суперечності між релігією і наукою тлумачаться мислителем як результат непорозумінь²⁵.

Таке обґрунтування гармонійного співвідношення віри і розуму (релігії і науки) забезпечує А. Шептицькому як українському послідовнику томістичної традиції й адекватне відображення онтологічної картини світу. Як і гносеологія, онтологія А. Шептицького значною мірою була викликана томістичним впливом. Зокрема, він вважав, що поза світом слід розумом шукати когось, від кого все походить, тобто першопричину, першорухія – Творця світу²⁶. Як бачимо, у цих міркуваннях Митрополита спостерігається аналогія з каузально-космологічними (каламічними) доказами існування Бога у Т. Аквінського. Згідно з уявленням українського релігійного мислителя, Бог є початком (джерелом) і причиною всього існуючого.

Визначальним для української томістичної, як і загалом для української християнської філософії, є “конечний Богоцентризм”. Перебуваючи в межах такого теоцентричного світогляду, властивого для християнського віровчення, А. Шептицький відповідним чином витлумачує онтологічну картину світу. Згідно його вчення про буття, світ є єдиною всеохоплюючою системою, порядком, де все влаштовано розумно і доцільно Богом-Творцем. Відтак, Бог є найдосконалішою реальністю, вершиною онтологічної структури Всесвіту. На думку А. Шептицького, звідси цілком логічно виходить, що в основі всього сущого знаходиться абсолютне божественне буття, яке породжує все багатоманіття світу²⁷.

²¹ Шептицький А. Божа мудрість. – С.6.

²² Бліхар В. С. Філософсько-богословський аспект пізнання у творчій спадщині Андрея Шептицького. – С. 69–73.

²³ Дарморіз О. Питання співвідношення віри і розуму в богословсько-філософській концепції митрополита Андрея Шептицького. – С. 64–68; Ліщинська О. Український неотомізм: особливості, ідеї, представники. – С. 214.

²⁴ Базилевич А. Введення в твори митрополита Андрея Шептицького. – С.101.

²⁵ Шептицький А. Твори (аскетично-моральні). – С.168.

²⁶ Шептицький А. Твори: пастирські послання до духовенства й вірних Станиславівської єпархії (1899–1904). – С.189.

²⁷ Шептицький А. Твори: пастирські послання до духовенства й вірних Станиславівської єпархії (1899–1904). – С.189–190.

Християнське віровчення, на яке спирається А. Шептицький як релігійний мислитель, також органічно поєднує теоцентризм з ідеєю людинолюбства. Цей синтез, як відомо, набуває форми християнського гуманізму. Його ідеями просякнуті і філософія Т. Аквінського, і неотомістів І. Бохеньського, Ж. Марітена та інших. Таке поєднання християнського віровчення з гуманістичними вартостями є давньою традицією і в українській релігійній філософії. Звідси стає зрозумілою особлива наповненість християнським гуманізмом греко-католицької філософської теології пер. пол. ХХ ст., зокрема, томістичної філософії А. Шептицького. Розвиваючи томістичну традицію він, як доводить зміст його творів, прагне за допомогою гуманістичного християнського світогляду гармонізувати відносини людини зі світом, розглянути їх у контексті головної для нього богословсько-філософської проблеми “Бог – світ – людина”²⁸. Тож таке гуманістичне “звучання” богословської та релігійно-філософської думки цього видатного греко-католицького мислителя, безумовно, зближує його не лише з томізмом, а й з неотомізмом у контексті оновленого християнського гуманізму останнього.

Важливе місце в обґрунтуванні онтологічної картини світу А. Шептицький відводить христології, де відчутно виявляє себе томістична ідея органічної єдності, синтезу сакрального і мирського. Так, згідно універсального вчення А. Шептицького, поєднання трансцендентного і природного, Божественного і людського уособлює Ісус Христос, який, за визначенням Митрополита, є “пречудним твором теоандричним” (Боголюдиною), в чийй особі поєднується сакральний і природний світ, з якого “з плодом людського ума лучиться плід Божого слова”²⁹. Ісус Христос-Спаситель виконує особливу місію, рятуючи людей й об’єднуючи їх своїм законом любові, огортаючи, за словами А. Шептицького, “найніжнішою, найсердечнішою, вітцівською, материнською любов’ю”³⁰. У такий спосіб низька людська природа підноситься до гідності синівства Божого. Ці міркування, підкреслюють дослідники, характеризують вчення видатного українського мислителя як глибоко гуманне³¹.

На думку А. Шептицького, як й інших представників томістичної філософії, завдяки Ісусу Христу та християнству людська особистість не губиться у світі й водночас не розчиняється в Абсолюті. За допомогою Христового вчення людина отримує можливість опанувати світом і собою, пізнати світ і себе, своє внутрішнє ество. Нарешті, дарована людям Богом-Отцем через свого Сина-Христа любов налагоджує гармонію між особистістю і Творцем. Як неодноразово наголошував у своїх творах А. Шептицький, любов – це першооснова життя, яка звеличує й освячує душу, скеровує у бік добра,

²⁸ Шептицький А. Божа мудрість; Шептицький А. Божа сійба; Шептицький А. Твори (морально-пасторальні); Шептицький А. Пастирські послання 1899–1914 рр. – Т.1; Шептицький А. Пастирські послання 1918–1939 рр. – Т.2; Шептицький А. Письма- послання (1939–1944); Шептицький А. Твори (аскетично-моральні); Шептицький А. Твори (морально-пасторальні); Шептицький А. Твори: пастирські послання до духовенства й вірних Станиславівської єпархії (1899–1904).

²⁹ Шептицький А. Письма-послання (1939–1944). – С.133.

³⁰ Шептицький А. Твори (морально-пасторальні). – С.197.

³¹ Ліщинська О. Концепція християнського гуманізму в релігійній філософії А. Шептицького. – С. 36–37.

об'єднує людей й водночас підносить особистість до трансцендентних першооснов світу³².

Як бачимо, онтологічна картина світу у вченні А. Шептицького нагадує його ієрархічну впорядкованість у Т. Аквінського: неорганічна і органічна природа, людина і людське суспільство, царство “чистих духів” і Бог як вершина світу. Продовжуючи думку Аквіната, що кожне Боже створіння складається з пасивного начала – матерії та актуалізуючої її певної духовної форми, звідки і постає багатоманіття сотвореного Богом світу, Митрополит, як й інші українські послідовники Томи, наголошує, що саме дух є творчою причиною всього існуючого. Від духовного начала походить матерія і її закони, життя і його доцільність, людина та її розум³³.

Отже, вже у межах онтологічних міркувань А. Шептицького, як й інших українських томістів, можна прослідкувати акцент на антропологічній проблематиці. Релігійні мислителі УГКЦ значне місце у своєму філософуванні відводять осмисленню сутності людини, її природного і духовного начал. Основою їх антропології, як типово християнської, є теза про єдність духовного і матеріального, невидимого і видимого, Бога і людини. Людина, згідно цього погляду, є складною субстанцією, що містить душу і тіло. При цьому греко-католицькі мислителі відводять душі вагомішу роль, вважаючи її основою особистості. Так, А. Шептицький стверджував, що людська душа – це “промінчик з неба”, у якому міститься духовне життя особистості³⁴.

Таким чином, у своїй інтерпретації християнського гуманізму А. Шептицький шукає розкриття істинної людяності через вияв у ній духовного, вічного, Божественного. Власне, у своїй концепції християнського гуманізму Митрополит особливо наголошує на тому, що людина є творінням, а отже – сином Бога, який своєю благодаттю наблизив її до вічного життя та особистого щастя, наділив високою гідністю. Так цілком у дусі християнського гуманізму Т. Аквінського, де ідея людинолюбства нерозривно пов'язана з теоцентризмом, А. Шептицький розглядає особистість крізь призму її безпосереднього зв'язку з Богом, а тому трактує її життя як святиню. Мислитель особливо підкреслює те, що людина – найдосконаліше Боже творіння. Творець наділив її безсмертну душу розумом і свободою, чим наблизив до своєї абсолютно досконалої сутності. Саме розум і свобода роблять людину віддзеркаленням безмежної Божественної досконалості³⁵.

Звідси, на думку дослідників, походить й характерний для української томістичної філософії засновок, що людина, наділена Творцем розумом і свободою, здатна обрати праведний шлях морального вдосконалення³⁶. Тобто, й у осмисленні морально-етичних проблем А. Шептицький як послідовник томістичної традиції в УГКЦ також тяжіє до їх аристотелівсько-томістичного витлумачення з домінуючою орієнтацією на розум і

³² Шептицький А. Письма-послання (1939–1944). – С.179, 223; Шептицький А. Твори (аскетично-моральні). – С.269; Шептицький А. Твори: пастирські послання до духовенства й вірних Станиславівської єпархії (1899–1904). – С.37.

³³ Ліщинська О. Український неотомізм: особливості, ідеї, представники. – С. 215.

³⁴ Шептицький А. Письма-послання (1939–1944). – С.88.

³⁵ Шептицький А. Твори: пастирські послання до духовенства й вірних Станиславівської єпархії (1899–1904). – С.183.

³⁶ Ліщинська О. Український неотомізм: особливості, ідеї, представники. – С. 215.

мудрість, даровані людині її Творцем³⁷. У свою чергу, вічний і безмежно досконалий Абсолют (Бог), який виступає синтезуючим чинником віри, розуму і моралі, як саме втілення вищої Мудрості, Правди і Добра, проголошується А. Шептицьким найвищою моральною метою, до якої повинен прямувати кожний християнин³⁸.

У підсумку, як видається, цілком коректним буде висновок, що, розглядаючи гносеологічні, онтологічні, антропологічні та етичні проблеми, А. Шептицький, безперечно, перебував у силовому полі томістичної традиції, з характерним для неї впливом інтелектуалізму. Разом з тим, співзвучним західноєвропейському неотомізму є розвиток цим видатним українським релігійним мислителем концепції християнського гуманізму. Висловлені ним оригінальні ідеї поєднують загальнолюдський гуманістичний потенціал християнського віровчення з національними вартостями, наповнені пріоритетом особистості, наділеної розумом і свободою, гідністю синівства Божого.

Література

- БАЗИЛЕВИЧ, А.: *Введення в твори митрополита Андрея Шептицького*. А. Базилевич. Львів: Свічадо, 1993. 236 с.
- БЛІХАР, В. С.: Філософсько-богословський аспект пізнання у творчій спадщині Андрея Шептицького. In В. С. БЛІХАР.: *Історія релігій в Україні: наук. щорічник*. 2007 рік. Львів: Логос, 2007. Кн. II. С. 68–74.
- ГЕНИК, Л. Філософська освіта у Львівській Богословській Академії (1928–1944). In ГЕНИК, Л. *Історія релігій в Україні: матеріали VIII Міжнародного круглого столу*. Львів, 11.-13- травня 1998 року. Львів: Логос, 1998. С. 59–61.
- ГРИНІВ, О. І.: *Йосиф Сліпий як історик, філософ, педагог*. Львів: Місіонер, 1994. – 160 с.
- ГРИНЬОХ, І.: *Введення до творів Кардинала Йосифа, Верховного Архієпископа*. Іван Гриньох. Львів: Сучасність, 1988. 205 с.
- ДАРМОРІЗ, О.: Питання співвідношення віри і розуму в богословсько-філософській концепції митрополита Андрея Шептицького. In Дарморіз, О.: *Історія релігій в Україні: наук. щорічник*. 2009 рік. Львів: Логос, 2009. Кн. II. С. 64–68.
- КАШУБА, М. – Мірчук, І.: *Гавриїл Костельник: філософські погляди*. Дрогобич: Вимір, 2002. – 140 с.
- КРАСІВСЬКИЙ, О.: *За Українську державу і Церкву. Громадська та суспільно-політична діяльність Митрополита Андрея Шептицького в 1918–1923 рр.* Львів: Свічадо, 1995. 86 с.
- ЛАБА, В.: *Митрополит Андрей Шептицький. Його життя і заслуги*. Люблін: Свічадо, 1990. – 62 с.
- ЛЕНЦИК, В.: *Визначні постаті Української Церкви: митрополит А. Шептицький і патріарх Й. Сліпий*. Львів: Свічадо, 2001. – 608 с.
- ЛІЩИНСЬКА, О.: Концепція християнського гуманізму в релігійній філософії А. Шептицького. In *Релігієзнавчі студії*. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. Вип. 2. С. 32–40.

³⁷ Ліщинська О. Моральна концепція Андрея Шептицького. – С. 112.

³⁸ Шептицький А. Божя сійба. – С.50.

- ЛШЦИНСЬКА, О.: Моральна концепція Андрея Шептицького. In *Історія релігій в Україні: тези повідомлень VII міжнародного круглого столу (Львів, 12–14 травня 1997 року)*. Львів: Логос, 1997. С. 112–113.
- ЛШЦИНСЬКА, О.: Український неотомізм: особливості, ідеї, представники. In *Вісник Львівського університету. Серія: філософські науки*. 2001. Вип. 3. С. 213–220.
- МАКУХ, У.: Журнал «Богословія» в українській богословській думці ХХ століття. In *Історія релігій в Україні: наук. щорічник*, 2007 рік. Львів: Логос, 2007. Кн. II. С. 165–173.
- МЕЛЬНИЧУК, О. – ХОМИШИН, П. В. Г.: *Патріот – місіонар – мученик*. Рим ; Філадельфія, 1979. 367 с.
- Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність: документи і матеріали (1899–1944): в 3 т.* Львів: Свічадо, 1995. Т. I. Церква і церковна єдність. – XXXII, 521 с.
- Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність: документи і матеріали (1899–1944): в 3 т.* Львів: Свічадо, 1999. Т. II. Кн. 2. Церква і суспільне питання. 986 с.
- МУЗИЧКА, І.: *Початки української богословської науки в двадцятому столітті і Блаженніший Патріарх Йосиф*. Рим, 1978. 198 с.
- Релігієзнавчий словник. за ред. проф. А. Колодного і Б. Лобовика. К.*: Четверта хвиля, 1996. 392 с.
- ТАМАШ, Ю.: *Гавриїл Костельник медзи доктрину и природу*. Нови Сад, 1986. 351 с.
- ТИМІШ, Л.: Внесок Українського Богословського Наукового Товариства у дослідження церковно-історичних питань (міжвоєнний період). In *Історія релігій в Україні: наук. щорічник*. 2008 рік. Львів: Логос, 2008. Кн. II. С. 331–337.
- ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ, Л.: *Митрополит Андрій Шептицький. Короткий життєпис і огляд церковно-народної діяльності*. Львів: Вид-во Отців Василіан “Місіонер”, 1995. 77 с.
- ЧУБАТИЙ, М.: Митрополит Андрей та його ідея католицької України. In *Патріархат*. 2007. № 3. С. 12–14.
- ШЕПТИЦЬКИЙ, А.: *Божа мудрість*. Львів: Бібльос, 1932. 123 с.
- ШЕПТИЦЬКИЙ, А.: *Божа сійба*. Жовква: Печатня оо. Василіян, 1913. 133 с.
- ШЕПТИЦЬКИЙ, А.: *Пастирські послання 1899–1914 рр.* Львів: Артос, 2007 Т. 1. L+1014 с.
- ШЕПТИЦЬКИЙ, А.: *Пастирські послання 1918–1939 рр.* Львів: Артос, 2009. Т. 2. XII+1248 с.
- ШЕПТИЦЬКИЙ, А.: *Письма-послання (1939–1944)*. Львів: Фонд духовного відродження ім. Митрополита Шептицького, 1991. 454 с.
- ШЕПТИЦЬКИЙ, А.: *Твори (аскетично-моральні)*. Львів: Свічадо, 1994. 493 с.
- ШЕПТИЦЬКИЙ, А.: *Твори (морально-пасторальні)*. Львів: Свічадо, 1993. 547 с.
- ШЕПТИЦЬКИЙ, А.: *Твори: пастирські послання до духовенства й вірних Станиславівської єпархії (1899–1904)*. Львів: Бібльос, 1935. 252 с.
- ЯНІВ, В.: Нарис історії Українського Богословського наукового товариства. (3 бібліографією видань). В 45-ліття заснування. In *Наукові записки Українського Вільного Університету*. 1969. Ч. 9–10. С. 134–225.

Ukrainian Neothomism And Thomistic Philosophical Theology a. Sheptytsky

The article considers the peculiarities of the development of Thomistic tradition in the creative legacy of representatives of Ukrainian Greek Catholic philosophical and theological thought of the first half of the 20th c. Specific features of the conceptual contents of their speculations in this respect as an original national phenomenon have been considered. The author investigates the special contribution in the development of Ukrainian Thomistic philosophy philosophical Theology of outstanding religious thinker of the 20th c. A. Sheptytskiy

doc. Stecenko Valerij, PhD.

Katedra teórie a histórie kultúry
Filozofická fakulta
Univerzita Ivana Franka vo Lvove
Univrsytetska St. 1
Lviv 79000
Lvivska oblast'
Ukrajina

Стеценко Валерій

к.філос.н., доц. кафедри
теорії та історії культури
філософського факультету
Львівського національного
університету імені Івана Франка

doc. Roman Halujko, PhD.

Katedra teórie a histórie kultúry
Filozofická fakulta
Univerzita Ivana Franka vo Lvove
Univrsytetska St. 1
Lviv 79000
Lvivska oblast'
Ukrajina

Роман Галуйко

к.філос.н., доц. кафедри
теорії та історії культури
філософського факультету
Львівського національного
університету імені Івана Франка